

Владимир Поломац

О ПРАВОПИСУ И ЈЕЗИКУ ПОВЕЉА И ПИСАМА ВУКА БРАНКОВИЋА*

У раду се истражују најважније правописне и језичке одлике шест оригиналних повеља и писама господина Вука Бранковића. Рашки правопис са минималним уделом ресавских одлика употребљава се у повељама и писмима упућеним Дубровнику, као и у једној хиландарској даровници (1376–1377). Више ресавских одлика налази се у двама хиландарским даровницама из последње деценије XIV века. Језичка анализа указује на присуство одлика југоисточног српског дијалекта последње четвртине XIV века, међу којима посебно истацање заслужују екавизам у дат./лок. јд. именица ж. р. и 2. л. мн. императива, као и и краћи облици инфинитива (без крајњег *-и*).

Кључне речи: правопис, историјска дијалектологија, XIV век, повеље и писма, Вук Бранковић.

In this paper, the orthographic and linguistic characteristics of six original charters and letters of Vuk Branković are examined. The Raška orthography with a minimum influence of Resava orthography features is used in the charters and the letters addressed to Dubrovnik, and also in one Hilandar monastery charter (1376–1377). There are more Resava features in two Hilandar monastery charters from the last decade of the 14th century. The linguistic analysis indicates the presence of features from the southeast Serbian dialect in the last quarter of the 14th century, including the special note is made of *ekavian* in the Dat./Loc. sg. of feminine nouns and the second person plural imperative, along with the shorter forms of infinitives (without the final *-i*).

Keywords: orthography, historical dialectology, 14th century, charters and letters, Vuk Branković.

1. Увод. Настанак рада подстакнут је потребом да се „даља проучавања српске средњовековне писмености усмере на језик појединачних канцеларија” (Грковић-Мелџор 2007: 260), као и жељом да се истраживања повеља и писама из времена кнеза Лазара и његових наследника (уп. Поломац 2006; 2016) заокруже истраживањем правописа и језика повеља и писама „славног и велможног господина” Вука Бранковића. Значајан подстицај за настанак рада дале су дипломатичке студије о повељама и писмима Вука Бранковића објављиване последњих година, најчешће на страницама часописа Стари српски архив (уп. Михалчић – Шпадијер 2007; Бојанин 2009; 2010; 2011; 2012; Шуица – Суботин-Голубовић 2010), али и у другим публикацијама (уп. Бојанин 2015; 2016). На основу наведених радова, као и на основу Грковић 1977, формиран је истраживачки корпус који чини шест оригиналних повеља и писама Вука Бранковића које у наставку наводимо према хронолошком

---

* Рад је урађен у оквиру научног пројекта *Историја српског језика* (бр. 178001), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Старија верзија овога рада изложена је 30. X 2015. године на међународном научном скупу *Паусиве четињенија* Филолошког факултета у Пловдиву.

редоследу постанка: (1) ВХ 1376–1377 – *Повеља Вука Бранковића којом Хиландару љрилаже манастир Св. Георџија у Скопљу* (између 1. септембра 1376. и 31. августа 1377. године) (уп. Бојанин 2009: 119–128); (2) ВД 1387 – *Повеља Вука Бранковића којом ѿѿврђује ѿрџовачке ѿвласишце Дубровнику* (Приштина, 20. јануар 1387. године) (Шуица–Суботин–Голубовић 2010: 99–109); (3) ВД 1388 – *Писмо Вука Бранковића којим моли Дубровчане да исѿлашце јерусалимски доходак мѿѿроѿлишцу Михаилу* (август 1388. године) (Бојанин 2012: 107–113); (4) ВД 1389–1396 – *Повеља Вука Бранковића којом се ѿѿврђују ѿрџовачке ѿривилеџије Дубровнику* (између 1389. и 1396. године) (Бојанин 2011: 109–116); (5) ВХ 1392 – *Повеља Вука Бранковића којом ослобађа Хиландар ѿлаћања „ѿѿурскоџ данка”* (21. новембар 1392. године у Приштини, писар Лукач) (Бојанин 2010: 147–158); (6) ВХ 1389–1392 – *Повеља Вука Бранковића којом Хиландару љрилаже села Горњу и Доњу Гадимљу* (између јула 1389. и 21. новембра 1392. године) (Грковић 1977: 59–75)¹.

У истраживачки корпус нису укључена два документа која се чувају у архиву манастира Хиландара под сигнатурама №58 и №59, о којима су у досадашњој дипломатичкој литератури изнети опречни ставови о аутентичности и времену настанка². За разлику од Михалчић – Шпадијер 2007, који у овим документима виде старији неоверени концепт (11. III 1365–1371) (Хил. №59) и млађу копију преписану са концепта или оштећеног оригинала (крај XIV века) (Хил. №58) *Слова браће Бранковића манастиру Хиландару*, Бојанин 2015 (в. посебно стр. 364) оба документа посматра као једну компилацију насталу изван канцеларије господина Вука Бранковића, састављену из различитих делова две данас изгубљене повеље Бранковића које су издате у различитом периоду од стране различитих ауктора различитим дестинатарима. Изгубљена заједничка повеља Гргура и Вука монаху Роману датира се између 1364. и 1365. године, изгубљена повеља господина Вука Бранковића Хиландару између 1371. и 1396. године, док се настанак сачуване компилације одређује у нешто ширем временском оквиру: Хил. №59 настаје у последњој трећини или четвртини XIV века, а Хил. №58 најкасније до 15. октобра 1406. године, односно до тренутка замонашења Гргура Бранковића, сина господина Вука (Бојанин 2015: 375–378). У прилог новоме датирању говоре и правописне одлике оба документа. За Хил. №58 већ је примећено да се одликује потпуно формираном системом правописа са краја владавине кнеза Лазара (Недељковић 1971: 252–253), што је показала и наша анализа за Хил. №59³.

¹ Повеља је сачувана у два примерка: оригинал са описом међа дарованих села, настао у канцеларији Вука Бранковића, и концепт без навођења међа дарованих села, настао највероватније у хиландарској канцеларији (Грковић 1977: 63, 67–68), те стога није обухваћен истраживањем.

² Детаљан преглед досадашњих ставова о овом документима наведен је Бојанин 2015: 359–364.

³ Оба документа познају употребу графеме љ, враћање у употребу графеме љ, преовлађујућу употребу графеме ѿ у функцији обележавања редукованог /и/, доследну употребу графеме а у функцији обележавања [ја], као и употребу новије интерпункције са тачком на доњој линији реда и запетом. Приликом обележавања групе [је] у иницијалном положају лигатура преовлађује у Хил. №59: љже 9, љд(тъ) 9, 33, 35, љце 15, љго 16, љн 20 према егово 11, 16, е 15, док је у Хил. №58 однос обрнут: преовлађују примери са е и е: егово 9x2, 14, е 12, его 13, ен 17, еже 7, еце 13 према љд(тъ) 7, 28, 29. У поствокалском положају два правописна манира равноправно

Више елемената ресавског правописа забележено је у ВХ 1392 и ВХ 1389–1392.

Заједничку одлику обеју повеља представља ниска фреквенција употребе графеме *ї* у функцији обележавања редукованог /и/. Примери из ВХ 1392: *нзволѣнію* 1, *посланіємь* 7, *записаніє* 12, *наважѣдѣніємь* 18, *повелѣніємь* 21, *ноєѣмѣрїа* 21, према *чл(овѣ)колюбнѣ* 1/2, *гѣрѣваснє* 7, *метохнѣ* 8, 17, *метохнє* 8, *метохнѣ* 10, *снѣзѣ* 11, *б(о)жнѣ* 11, *снє* 12, 17, *б(о)жнѣ* 14, *снєю* 14, *божнѣ* 18/19. Примери из ВХ 1389–1392: *б(о)жїен* 16, *сїє* 21, *сїємь* 32, *записанїю* 32/33, *записанїє* 35, *б(о)жїа* 39, према *ц(нло)црднє* 4, *царнѣ* 6, *сшьствнє* 7, *расоуждѣннѣ* 12, *б(о)жнєн* 18, *ннвнємь* 19, *снєю* 31, *записаннє* 33/34, *снє* 35.

Обе даровнице одликује и сличан правопис група [ја] и [је]. За обележавање групе [ја] користи се и лигатура *ѣа*, али и графема *а*, у духу новог правописа: *блѣзнтѣ* ВХ 1392: 4, *метохнѣ* ВХ 1392: 10, *б(о)жнѣ* ВХ 1392: 14, 19, према *ноєѣмѣрїа* ВХ 1392: 21, *пр(ѣ)ч(н)цтаа* ВХ 1392: 13, *пр(ѣ)ч(н)цтаа* ВХ 1392: 18; *б(о)жїа* ВХ 1389–1392: 39, *расоуждѣннѣ* ВХ 1389–1392: 12, *хнландарскаа* ВХ 1389–1392: 39/40. За обележавање групе [је] у иницијалном положају уобичајено се користи лигатура, док се широко *є* у обе даровнице налази само у по једном примеру: *егѣжл(є)* ВХ 1392: 13, *єнко* ВХ 1389–1392: 17. Лигатура значајно преовлађује и у поствокалском положају, с тим да је број примера за графему *є* и широко *є* нешто већи: *гѣрѣваснє* ВХ 1392: 7, *метохнє* ВХ 1392: 8, *записанїє* ВХ 1392: 13, *б(о)жїен* ВХ 1389–1392: 16, *б(о)жнєн* ВХ 1389–1392: 18, *сїє* ВХ 1389–1392: 22, *крагвєвца* ВХ 1389–1392: 25/26, *сїємь* ВХ 1389–1392: 32.

У обе повеље бележи се употреба новог правописа са тачком на доњој линији реда и запетом, док се од акценатских знакова употребљава само двострука варија (кендема). Иако се у Недељковић 1971: 250 не региструје кендема у ВХ 1389–1392, наше истраживање упућује на следеће малобројне примере у овој даровници: *прѣклоннѣѣ* 4, *земнороднѣѣ* 12/13, *хнландарскаѣ* 39/40 (облици сложене придевске промене) и *селѣ* 21, *кралѣ* 33 (ген. мн.). За разлику од ове даровнице, кендема се у ВХ 1392 употребљава у великом броју примера у очекиваним позицијама (уп. Поломац 2015): а) у облицима сложене придевске промене у функцији означавања квантитета добијеног сажимањем: *всєч(ь)цртнѣѣ* 6, *хнландарскѣѣ* 6/7 (ном. јд.), *хнландарскаѣ* 10, 14, 19 (ном. јд.), *слаѣцкѣѣ* 1 (ген. јд.), *хнландарскѣѣ* 8 (ген. јд.), *таковѣѣ* 18 (акуз. јд.), *вражѣѣ* 18 (инстр. јд.), б) у облицима ген. мн. именица са наставком *-ь* у функцији наглашеног или ненаглашеног квантитета: *ѣ с(н)новѣѣ* 14, *ѣ сьродникѣѣ* 15, в) у облику ген. мн. именица са наставком *-и* у функцији обележавања ненаглашеног квантитета добијеног сажимањем: *знѣѣ* 9, *знѣѣ* 17, г) у облику дат. јд. именица ж. р. у функцији обележавања ненаглашеног квантитета добијеног сажимањем: *метохнѣѣ* 12, 16, д) у основном делу глагола у функцији наглашеног или ненаглашеног квантитета: *кїѣѣ* плакїѣтнѣ 5/6, *плакїѣѣ* 9, љ) у облицима заменица у функцији обележавања квантитета или логичког акцента једносложних речи: *ш нїѣѣ* 4, *снѣѣ* 11, *снѣѣ* 12, *мнѣѣ* 13, *снѣѣ* 14, *сїємь* 15, *ктѣѣ* 17. У мањем броју примера у ВХ 1392 употребљава се и спирит: *слаѣцкѣѣ* 1, *метохнѣѣ* 8, *снѣѣ* 14. Знатно већи број примера употребе спирита долази у ВХ 1389–1392: *н* 3, *роуѣѣ* 5, *страшноуѣѣ* 5, *велнкоуѣѣ* 5, *с(вє)тоуѣѣ* 5, *нашеѣ* 9, *славнѣѣ*шоуѣ 11/12, *єнко* 17, *їакоже* 33, итд.

двају идиома налази се у тексту интервенције ВХ 1376–1377. У диспозицији ове повеље (од 3. до 7. реда) очекивано се употребљава старосрпски, уз изоловане примере српскословенског: *с(в)ѣт(а)го* 8, 9. Старосрпски језик присутан је и у есхатоколу повеље, у санкцији (од 11. до 15. реда): *кто ли дрѣзне потвори{тъ} и снѣ разоритъ и ѿнѣтъ* 11, *притѣ* 14 (3. л. мн. през.), *ѿ сѣбора хиландарѣ(ь)кога* 15. Остали делови есхатокола (кораборација, датум и потпис) писани су српскословенским. Након кратке аренге писане српскословенским језиком (први и други ред), особине старосрпског језика у тексту протокола ВХ 1392 долазе већ у интитулацији: *иа рабѣ вл[а]д[и]н[ц]ѣ моѣмъ х(р)н[д]л(т)в. вльк(ь) синѣ севасторатора бранка. знѣкъ младена воковѣ* 2/3. У експозицији и диспозицији даровнице (од 4. до 13. реда) доминира старосрпски језик, уз изоловане примере српскословенског: *въ ѿбластн моѣн* 5, 8, *с(в)ѣт(а)го* 7. Обрнут однос запажен је у есхатоколу, где се старосрпски облици срећу изоловано, у санкцији: *кога любо* 15, односно у формули којом се одређују писар, место и датум настанка даровнице: *лвкѣтъ писѣ в приѣл[н]нѣ ѣлѣ(ѣ)ца ноѣм[в]рѣа ·кѣ· д(ь)нѣ въ лѣто ·Ѣ· ·Ц· ·Н· ·Я·* 21/22.

3.2. Језичке одлике са аспекта историјске дијалектологије. Питање судбине стсрп. вокала /ə/, вокалног /л/ и /л/ на крају слога овде је размотрено у контексту закључака које је А. Младеновић (2009/2010) извео на основу материјала повеља и писама упућених Дубровнику. Младеновићеве налазе потврђује и грађа из хиландарских даровница.

Примери који потврђују присуство стсрп. вокала /ə/ могу бити обележени на различите начине:

- ВХ 1376–1377: а) танко јер: *въспоминѣу* 1, *въ* 1, 16, *сѣбора* 2, *съ* 4x2, *тъкѣо* 7, *сѣбора* 15, б) пајерак: *доходѣк* 9, в) одсуство обележавања: *нгѣмнѡл(ь)* 2.
 ВХ 1392: а) танко јер: *съ* 3, *къда* 4, *въ* 5, 8, 19x2, *даньк(ь)* 6, 13, *тъдан* 6, *къ* 6, *тъкѣо* 17, *въмѣсто* 19, б) дебело јер: *къ* 22, в) одсуство обележавања: *старѣ* 6.
 ВХ 1389–1392: само танко јер: *сѣтворѣ* 3, *съшы[д]ѣ* 4, *дѣждѣ* 4/5, *съшьствнѣ* 8, *къ* 9, *въ* 10, 40, *въздѣлѣн* 13, *въроу[т]н* 17, 19x3, 20x2, *дрѣновѣць* 23, *нѣ* 33, 34, *въсохѣтъ* 35, *въмѣсто* 38.

Примери који потврђују присуство вокалног /л/ и /л/ на крају слога потврђени су у ограниченом броју лексема:

- (а) вокално /л/: ВХ 1376–1377: *влькъ* 1, ВХ 1392: *вльк(ь)* 2, *влькъ* 11, *вльковн* 20, *влька* 21, ВХ 1389–1392: *пл(ь)тн* 9, *зѣмнороднѣ* 12/13, *дѣжнн* 13, *влькъ* 16.
 (б) /л/ на крају слога: ВХ 1376–1377: *влѣд[д]а[л]ца* 6, ВХ 1389–1392: *дѣль* 26, *долѣ* 27.

На основу изложене грађе може се закључити да се у погледу наведених језичких црта повеље и писма Вука Бранковића не разликују од повеља и писама кнеза Лазара и деспота Стефана Лазаревића (уп. Поломац 2006: 104, 109–110, 123–124; Стиловић 2008: 458–459, 461).

Централно питање овога поглавља представља стање стсрп. вокала *jaï̃*. С обзиром на хронологију појаве екавизма у рашким повељама (уп. Ивић 1998: 42), као и с обзиром на стање у повељама кнеза Лазара, деспота Стефана Лазаревића и деспота Ђурђа Бранковића (уп. Младеновић 1980: 67; Поломац 2006: 21–22; Стиловић 2008: 459–460; Поломац 2012а: 134–135), очекује се екавска замена *jaï̃а* и у повељама и писмима господина Вука Бранковића. Несумњиве потврде екавизма забележене су у четири документа.

Примери са писањем графеме *ε* на месту етимолошког *jai̯a* наводе се под (а), док се малобројни примери са графемом *ѣ* на месту етимолошког /*e/* наводе под (б).

- ВХ 1376–1377: (а) вь свеѡ[ε]ннѣ всеѡ[ι](ь) 1, прѣбежѣца 3, вѣдевь 4, съ всеѡн 4, с лета 8, по мнѣ 10, нюде 14 (дат. јд.), на чеде[х](ь) 14, (б) нема примера.
- ВД 1387: (а) вь свеѡ[ε]ннѣ вьсеѡь 1, къ мнѣ 3, вѣдевь 4, местъ 7, свеѡчѣв 7, ѿ онеѣхн сведокъ 7, не 8, 13x2, 19, 29 (3. л. јд. през.), повеки 8, прѣд онеѡмизн 9, свеца 11, хтѣнна 14, по тръгове[х](ь) 15, веръ 16, неси ми далъ 16, вероѡь 17, в селе 18 (лок. јд.), в тръгове[х](ь) 19, по градове[х](ь) 20, неса се забацин[н]н[н]ан 20, повеленнеѡь 33, в прицине 33 (лок. јд.), (б) нема примера.
- ВД 1388: (а) ѡпкнѣ 1, Іспоља (дат. јд.), исправе[т](ε) 3, ѿправе[т](ε) 6 (2. л. мн. императива), (б) нема примера.
- ВХ 1392: (а) мѣ[ε](ε)ца 21, (б) нема примера.

Писање графеме *ѣ* на етимолошком месту одликује две повеље:

- ВД 1389–1396: вѣрв 1, 6, ѡпкнѣ 2 (дат. јд.), вѣрѣ 2/3, непоколебнѡи 4, до вѣки 4, в прѣкон кнѣзѣ 5.
- ВХ 1389–1392: прѣждѣ 2, 33, вѣкѣ 2, нетѣнно 3, прѣклоннѡи 4, бл(а)говѣстѣншѡу 7, приѣсѣвь 8/9, брѣнѣн 9, тѣнѣн 9, вь ѣ[ι](ть)ствѣ 10, прѣч(н)лѣтѡу 10, ч(ь)лѣтѣн{ѡу} 11, славѣншѡу 11/12, прѣч(н)лѣтон 14, силѣ 14, сеѣѣ 15, тѣмже 15, ѡѣѣ 19, съ водѣннѡи 19/20, съ всеѡн 20, тѣ[х](ь) 21, дѣло[ι](ь) 22, 23, 24, дрѣновѣць 23, зъѣ дѣлѣ 26, довѣка 30, запрѣцаѡь 30, по мнѣ 31, вьмѣсто 38.

Одсуство потврда екавске замене не значи нужно чување фонолошке индивидуалности *jai̯a* у овим повељама. ВД 1389–1396 представља кратак текст са малим бројем примера у којима се може очекивати екавска замена. Писање графеме *ѣ* на етимолошком месту у ВХ 1389–1392 може бити резултат чињенице да је већи део текста писан српскословенским језиком. У ослонцу на остале повеље и писма Вука Бранковића, као и на стање у повељама кнеза Лазара и деспота Стефана Лазаревића, претпостављен је екавизам и у ове две повеље.

Посебно истицање заслужују примери екавизма у одређеним морфолошким категоријама који сведоче о развојним процесима у југоисточном српском дијалекту у последњој четвртини XIV века.

Заједничко обележје косовско-ресавског и призренско-јужноморавског дијалекта представља екавизам у одричним облицима презента неси ми далъ ВД 1387: 16 (2. л. мн.) и неса се забацин[н]н[н]ан ВД 1387: 20 (3. л. мн.) (савремени дијалекатски материјал уп. у Ивић 2009: 167). Одрични облик 3. л. јд. през. *нѣ* (<неје): не ВД 1387: 8, 13x2, 19, 29, нѣ ВД 1388: 4 (3. л. јд.), карактеристичан је само за савремене говоре призренско-тимочке дијалекатске зоне (уп. Белић 1999: 403; Павловић 1939: 192–193; Стевановић 1950: 49; Богдановић 1987: 252; Реметић 1996: 507–508). Сви наведени облици потврђени су и у повељама и писмима кнеза Лазара (уп. Стиловић 2008: 460), као и у повељама и писмима Српске деспотовине (уп. Поломац 2016: 167).

На приметак савременог косовско-ресавског дијалекта могу упућивати примери екавизма у дат. и лок. јд. именица женског рода некадашње тврде промене: ѡпкнѣ ВД 1388: 1, Іспоља (дат. јд.), ѡпкнѣ ВД 1389–1396: 2 (дат. јд.),

в прицине ВД 1387: 33, в прицил[н]нѣ ВХ 1392: 21 (лок. јд.)⁴, као и примери екавизма у облицима заменица и придева са наставцима некадашње непалаталне промене: ѿ онеѡн сведокъ ВД 1387: 7, тѣхл[ъ] ВХ 1389–1392: 21, тѣмъ ВХ 1376–1377: 14 (дат. мн.), прѣд онеѡнзи ВД 1387: 9 (инстр. мн.)⁵. Процес аналитизације започет током XV века условио је другачији развој ових категорија у највећем делу призренско-јужноморавског дијалекта.

На призренско-тимочку дијалекатску зону упућују примери екавизма у наставку 2. л. мн. императива *-еише* (< -ѣте), забележени у ВД 1388: *исправѣт[ѣ]* 3, *ѿправѣт[ѣ]* 6⁶. Овај наставак забележен је у два примера и у писму кнеза Лазара Дубровнику из 1388. године: *ѿправѣте* 6, *зговорѣте* 7 (уп. Поломац 2006: 167).

О генези косовско-ресавског дијалекта сведоче облици инфинитива без финалног *-и* у следећем примеру из ВХ 1376–1377: *кто ли дръзне потвори{тъ}* и *сиѣ разоритѣ* и *ѡнетѣ* с(в)т(а)го геѡлр(ъ)гна *ѡ* хнландара- 11/12⁷. Инфинитив без финалног *-и* потврђен је и у повељи кнеза Лазара властелину Обраду Драгосаљићу (јануар 1388. године): *да си ѣст вољнѣ ѡдати кодѣ дв хотѣнѣно* 25 (уп. Поломац 2006: 168), као и у повељи госпође Маре Бранковић и синова Дубровнику (Вучитрн, 29. XII 1405. године): *да нѣ вољнѣ одрѣжати* 15 (уп. Поломац 2010: 212; 2016: 297). За примере овога типа у савременим говорима косовско-ресавског дијалекта довољно је упутити на Ивић 1994: 224–226.

Од забележених одлика старосрпског језика које не утичу на диференцијацију југоисточног српског дијалекта последње четвртине XIV века посебно ћемо издвојити примере елиминисања вокала и консонанта у сандхију у неколико категорија незабележених у повељама и писмима кнеза Лазара (уп. Поломац 2006: 115, 125–127), као ни у повељама и писмима Српске деспотовине (уп. Поломац 2016: 184, 201–202): *ѡо нмѣ ѕзде гвса на нд се ѕкраде* ВД 1387: 18, *ако л нмѣ не плати ѡколина* ВД 1387: 18/19, на *{ѡ}номзи* ВД 1387: 13, 28, *н{з} земле* ВД 1387: 32⁸.

Међу осталим одликама старосрпског језика нема примера који би указивали на битнија одступања од стања забележеног у повељама и писмима од последње четвртине XIV и током XV века. И у повељама и писмима Вука Бранковића потврђени су примери удвајања вокалских графема у функцији означавања квантитета: *ѡа* ВД 1389–1396: 1, 5, ВХ 1392: 2, 9, 10, 11 (лична заменица), *ѡа* ВД 1387: 16, 30 (3. л. јд. презента), примери супституције /ф/

⁴ За потврде ових облика у савременим косовско-ресавским говорима уп. Ивић 1994: 222. За призренско-јужноморавске говоре који чувају флексију уп. Реметић 1996: 460–461. Облици су потврђени и у Струшком препису Душановог законика (уп. Грицкат 1975: 134), као и у повељама и писмима кнеза Лазара (уп. Поломац 2006: 141; Стијовић 2008: 462) и повељама и писмима Српске деспотовине (уп. Поломац 2016: 167–168).

⁵ За примере овога типа у савременим косовско-ресавским говорима в. Ивић 1994: 223. За призренско-јужноморавске говоре који чувају флексију в. Реметић 1996: 492, 494, 496. Облици су потврђени и у повељама и писмима кнеза Лазара (уп. Стијовић 2008: 464–466), као и у повељама и писмима Српске деспотовине (уп. Поломац 2012: 136–137; 2016: 168).

⁶ За потврде наставак *-еише* у савременим говорима призренско-тимочке дијалекатске зоне уп. Белић 1999: 352; Богдановић 1979: 84; Вукадиновић 1996: 224; Јуришић 2009: 206–207; Марковић 2000: 169–170; Ћирић 1983: 85; 1999: 175.

⁷ Облик *потвори{тъ}* реконструисан је према облицима *разоритѣ* и *ѡнетѣ*.

⁸ Заграда означава да су графеме *ѡ* и *з* реконструисане у писању.

са /п/: кепалню ВД 1387: 10, кепалниа ВД 1387: 23, 29, 30 (према кепалниѣ у ВХ 1376–1377: 6), примери јотовања у групи *-jii-*: нагю ВД 1387: 6, примери асимилација консонаната по звучности у предлогу: з двѣровчанин ВД 1387: 8, з двѣровнникомъ ВД 1387: 32, примери асимилација консонаната по месту изговора: ш нидь ВХ 1392: 4, бѣж негова хтѣнниа ВД 1387: 14, 8 нанближнѣицѣцѣ мѣстѣ ВД 1387: 6/7, примери губљења консонанта у групи *-вь-* у глаголима всталамь ВД 1387: 23, ѿпраламю ВД 1388: 6, примери губљења консонанта у групи *-дч-*: срѣчано ВД 1388: 6, срѣчани ВД 1389–1396: 2, примери метатезе консонантске групе *кii-*: тко ВД 1387: 20, 22, 23, 30, ВХ 1389–1392: 35, примери заменичких и прилошких партикула: тогази ВД 1387: 29, ВД 1389–1396: 3, тьзи ВД 1387: 21, 22, 24, този ВД 1387: 12, ВХ 1392: 6, тизи ВД 1387: 20, ѿнъзи ВД 1387: 31, ѿногази ВД 1387: 28, {ѿ}ноици ВД 1387: 13, 28, ѿнѣхзи ВД 1387: 7, ѿнѣици ВД 1387: 9, сиузи ВХ 1392: 11, такози ВХ 1376–1377: 6, 8, ѿнѣдѣзи ВД 1387: 6, 14, ѿнакози ВД 1387: 11, тѣдѣзи ВД 1387: 24, 25, као и примери употребе заменичке енклитике *ви*: вн ВД 1388: 4 (дат. мн.), вн ВД 1388: 2, 6 (акуз. мн.).

4. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ. Употреба правописа у повељама и писмима господина Вука Бранковића није стабилизована. Рашки правопис са минималним уделом ресавских одлика употребљава се у повељама и писмима упућеним Дубровнику (ВД 1387, ВД 1388 и ВД 1389–1396), као и у једној хиландарској даровници (ВХ 1376–1377). У односу на ове документе, нешто више ресавских одлика налази се у двама хиландарским даровницама из последње деценије XIV века (ВХ 1392 и ВХ 1389–1392). Правопис ових докумената најсличнији је правопису двеју даровница кнеза Лазара (повеља Хиландару, 1379–1380; повеља властелину Обраду Драгосаљићу, 1388) (уп. Поломац 2008: 158–161), као и двама хиландарским даровницама деспота Стефана Лазаревића (повеља којом дарује цркву Св. Вавдења у селу Кукањ, 1392–1402; повеља којом дарује неколико села у Србији у замену за шест адрфата) (Поломац 2012б: 290).

Анализа језичких одлика указује на висок степен подударности са стањем повеља и писама кнеза Лазара и деспота Стефана Лазаревића. Подударност се огледа како у основним одликама фонолошког система (екавизам, одсуство примера промене /ə/ > /a/, вокалног /л/ у /у/, /л/ на крају слога у /o/), тако и у одликама које упућују на југоисточни српски дијалекат последње четвртине XIV века као дијалекатско исходиште језика повеља и писама (екавизам у категорији дат. и лок. јд. именица ж. р. и категорији 2. л. мн. императива, као и краћи облици инфинитива без финалног *-и*).

ИЗВОРИ

- Бојанин, Станоје. Повеља Вука Бранковића о даровању скопског манастира Светог Георгија манастиру Хиландару. *Сѣтари срѣски архив* 8 (2009): 119–128.
- Бојанин, Станоје. Повеља Вука Бранковића којом ослобађа манастир Хиландар плаћања „турског данка”. *Сѣтари срѣски архив* 9 (2010): 147–158.
- Бојанин, Станоје. Повеља Вука Бранковића којом потврђује привилегије Дубровнику (1389–1396). *Сѣтари срѣски архив* 10 (2011): 111–117.
- Бојанин, Станоје. Писмо Вука Бранковића Дубровчанима о исплати стонског дохотка јерусалимским калуђерима. *Сѣтари срѣски архив* 11 (2012): 107–113.

- Грковић, Милица. Хрисовуља Вука Бранковића Хиландару. *Прилози за књижевности, језик, историју и фолклор* 43/1–2 (1977): 59–75.
- Шуица, Марко, Татјана Суботин-Голубовић. Повеља Вука Бранковића Дубровнику. *Сѝари срѝски архив* 9 (2010): 99–109.
- Михаљчић, Раде, Ирена Шпадијер. Слово браће Бранковића манастиру Хиландару. *Сѝари срѝски архив* 6 (2007): 151–166.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Белић, Александар. Дијалекти источне и јужне Србије. Драгољуб Петровић (прир.). *Изабрана дела Александра Белића, том 9: Дијалекти источне и јужне Србије*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999, 9–491.
- Богдановић, Недељко. Говори Бучума и Белог Потока. *Срѝски дијалектолошки зборник XXV* (1979): 1–178.
- Богдановић, Недељко. Говор Алексиначког Поморавља. *Срѝски дијалектолошки зборник XXXIII* (1987): 7–302.
- Бојанин, Станоје. Две изгубљене повеље Бранковића и њихова компилација (Хиландар №58 и №59). Бојан Миљковић, Дејан Целебѝић (ур.). *ПЕРИБОЛОС II. Зборник у часѝ Мирјане Живојиновић*. Београд: Византолошки институт САНУ – Задужбина манастира Хиландара, 2015, 359–384.
- Бојанин, Станоје. Заједничка повеља браће Бранковић и канцеларија крупне властеле у држави Немањића. *Зборник радова Византолошког инстѝиуѝа* LIII (2016): 275–292.
- Вукадиновић, Вилотије. Говор Црне Траве и Власине. *Срѝски дијалектолошки зборник XLII* (1996): 1–317.
- Грицкат, Ирена. Језик Струшког преписа. Мехмед Беговић (ур.). *Законик цара Сѝефана Дуѝана, књ. I: Сѝруѝки и Аѝонски рукопис*. Београд: САНУ, 1975, 125–157.
- Грковић-Мелѝор, Јасмина. Језик српске средњовековне писмености: достигнућа и задаци. Сreto Танасић (ур.). *Шесѝедесет ѝодина инстѝиуѝа за срѝски језик САНУ*, књ. I, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007, 249–267.
- Ивић, Павле. *Срѝскохрватски дијалекти. Њихова сѝрукѝура и развој*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 1994.
- Ивић, Павле. *Прељед историје српског језика*. Целокупна дела, књ. VIII. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 1998.
- Ивић, Павле. *Срѝски дијалекти и њихова класификаѝа*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009.
- Јуришић, Марина. *Говор Горње Пчиње*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2009.
- Марковић, Јордана. Говор Заплања. *Срѝски дијалектолошки зборник XLVII* (2000): 7–307.
- Младеновић, Александар. Језик у повељама кнеза Лазара упућеним Дубровнику. *Зборник за филолоѝију и линѝвистѝику XXIII/2* (1980): 47–82.
- Младеновић, Александар. Неке особине језика у повељама и другим документима Вука Бранковића и његових наследника. *Археоѝрафски ѝрилози XXXI/XXXII* (2009/2010): 1–18.
- Недељковић, Олга. Проблем рађања ресавског правописа и повеље из доба кнеза Лазара. Иван Божић, Војислав Ђурић (ур.). *О кнезу Лазару*. Београд – Крушевац: Филозофски факултет – Народни музеј, 1971, 243–254.
- Павловић, Миливој. Говор Сретечке Жупе. *Срѝски дијалектолошки зборник VIII* (1939): 1–352.
- Поломац, Владимир. *Језик у повељама кнеза Лазара*. Магистарски рад. Београд: Филолошки факултет, 2006.
- Поломац, Владимир. Ресавски правопис у повељама кнеза Лазара и патријарха Спиридона. *Наслеђе* 9 (2008): 157–175.
- Поломац, Владимир. О неким одликама српског народног језика у повељи госпође Маре Бранковић и њених синова Дубровнику од 29. децембра 1405. године. Софија Милорадовић (ур.). *Језик и народна ѝрадиѝа (Зборник радова међународног научног скупља Косово и Меѝохија у ѝивилзацијским ѝоковима)*. Косовска Митровица: Филозофски факултет, 2010, 215–222.

- Поломац, Владимир. О језику повеља и писама деспота Ђурђа Бранковића са аспекта историјске дијалектологије. *Зборник Майице српске за филологију и лингвистику* LV/1 (2012): 121–147.
- Поломац, Владимир. Типови ортографских норми у српским повељама од краја XIV и током XV века. *Научни сасијанак славистија у Вукове дане* 41/1 (2012): 285–297.
- Поломац, Владимир. Двострука варија у српским повељама и писмима од краја XIV и током XV века. Јасмина Грковић-Мејдор, Владислава Ружић (ур.). *Српски језик и његове нормe (дијахроно-синхрони аспекти)*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2015, 27–52.
- Поломац, Владимир. *Језик повеља и писама Српске десијошовине*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2016.
- РЕМЕТИЋ, Слободан. Српски призренски говор (I Гласови и облици). *Српски дијалектолошки зборник* XLII (1996): 319–614.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. Ђаковачки говор. *Српски дијалектолошки зборник* XI (1950): 1–152.
- СТИЈОВИЋ, Рада. Неке особине народног језика у повељама кнеза Лазара и деспота Стефана. *Јужнословенски филолоџ* XLIV (2008): 457–472.
- ЋИРИЋ, Љубисав. Говор Лужнице. *Српски дијалектолошки зборник* XXIX (1983): 7–119.
- ЋИРИЋ, Љубисав. Говори Понишавља. *Српски дијалектолошки зборник* XLVI (1999): 7–262.

Vladimir Polomac

ON THE ORTHOGRAPHY AND LANGUAGE
OF THE CHARTERS AND LETTERS OF VUK BRANKOVIĆ

Summary

In this paper, the basic orthographic and linguistic characteristics are studied in six original charters and letters of Vuk Branković addressed to Dubrovnik and the Hilandar Monastery. The basic goal of the paper is the establishment of the basic orthographic characteristics in the context of the “pre-Resava evolution” of Serbian orthography, and also the basic language characteristics in the context of our current knowledge about the development of Serbian dialects in the regions of Knez Lazar and Vuk Branković. The orthographic analysis indicates that, in the charters and letters of Vuk Branković addressed to Dubrovnik, and also in one Hilandar monastery charter (1376–1377), the Raška orthography is used with a minimal influence of the Resava orthography features, while two Hilandar monastery charters from the last decade of the 14th century exhibit the Resava orthography features more. The linguistic analysis indicated a high degree of similarity with the state of things in the charters and letters of Knez Lazar and Despot Stefan Lazarević, both in terms of the basic features of the phonological system (the Ekavian reflex of *jat*, the absence of examples of /ə/ > /a/, syllabic /l/ > /u/, /l/ at the end of the syllable > /o/), and also in terms of those features that indicate the southeastern Serbian dialect in the last quarter of the 14th century as the dialectal basis of the language of the charters and letters (the Ekavian reflex of *jat* in the Dat./Loc. sg. of feminine nouns and the second person plural imperative, along with the shorter forms of infinitives without the final *-i*).

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Одсек за филологију, Катедра за српски језик
Јована Цвијића бб, 34 000 Крагујевац, Србија
vladimir.polomac@gmail.com

(Примљено: 11. јула 2017;
прихваћено: 23. октобра 2017)